

Portrett

Drífa Snædal tar över Islands LO i en turbulent tid

Nyhet

Het debatt i Nordiska rådet om anställdas villkor i sjö- och luftfarten

Leder

Var blev det av samförståndsandan?

Nyhet

Den europeiska arbetsmyndigheten ELA utmanar den norska modellen

16. November 2018

Tema: Konfliktlösning i fokus

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 8/2018

Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet Høgskolen i
Oslo og Akershus Postboks 4 St. Olavs
plass 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet HIOA,
På oppdrag fra Nordisk ministerråd

ANSVARLIG REDAKTØR

Berit Kvam

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)

REDAKTØR-
ANSVAR

Innhold

Var blev det av samförståndsandan?	3
Inget är heligt i debatten om den svenska modellen	4
Politik kan true Danmarks unikke arbejdsmarkedsmodel	7
Finska regeringen på kollisionskurs med facket.....	9
Den europiska arbetsmyndigheten ELA utmanar den norska modellen	12
Nya sätt behövs för att lösa konflikter i rennäringen	14
Drífa Snædal tar över Islands LO i en turbulent tid	17
Het debatt i Nordiska rådet om anställdas villkor i sjö- och luftfarten	19
Hur ska fler jobb skapas genom att startup-företag får bättre villkor i Norden?	22

Var blev det av samförståndsandan?

Har vi blivit sämre på att lösa konflikter i Norden? Håller den samförståndsanda som gjort att kompromisser uppnåtts som alla kan leva med, på att försvagas? I detta nummer av Arbetidsliv i Norden ser vi på debatten i de fem nordiska länderna.

LEDER

15.11.2018

AV: TF REDAKTÖR BJÖRN LINDAHL

Vi börjar i Sverige, där det gått nio veckor sedan valet och där det politiska systemet verkar ha låst sig fullständigt. Det är många som har spått att de etablerade politiska partierna måste börja samarbeta med Sverigedemokraterna, som blev valets vinnare. Men än så länge vägrar Socialdemokraterna, Centern och Liberalerna att släppa fram en regering som behöver Sverigedemokraternas stöd.

När lösningen väl har brutits och Sverige får en ny regering – eventuellt efter att ett extra val först hållits – väntar en rad arbetslivsfrågor som kommer att påverkas av vilken färg det blir på regeringen. "Inget är heligt i debatten om den svenska modellen", är rubriken på vår sammanfattning.

I Danmark är det enligt en ledande arbetsmarknadsforskare, Per Kongshøj Madsen, tecken på att kortsiktiga politiska hänsyn rör vid fundamentet för den danska arbetsmarknadsmodellen, ofta kallad flexicurity.

Men var blir det av den andra delen av uttrycket - "security" - när arbetslöshetsersättningen gradvis försämras? 1980 motsvarade den 63 procent av en genomsnittlig industriarbetarlön. Idag ligger den på 47 procent.

I Finland har statsminister Juha Sipilä försökt införa en försämrings av anställningsskyddet för de som jobbar i företag med tio eller färre anställda, utan att först ha fört trepartssamtal med facket och arbetsgivarna. Det blev en kraftmätning med facket, där Sipilä till sist backade.

Men arbetslivsforskarna är oeniga om trepartssamtal är något som hör till det förgångna eller om det är en omistlig del av den finska modellen.

I Norge står trepartssamtalen kanske starkare än i något annat nordiskt land. Den 8 november inleddes trepartsförhandlingar om ett nytt IA-avtal. De två bokstäverna står för inkluderande arbetsliv. Målet för avtalet var att få ned sjukfrånvaron, få fler med funktionshinder i jobb och att få de äldre att jobba längre. Efter 17 år har delar av avtalet på vissa

områden gett avsett resultat, men speciellt målet om att de med funktionshinder skulle få bättre möjligheter att få jobb, har inte uppfyllts.

Men även i Norge höjs varningsrop om att den norska modellen är hotad – av den nya europeiska arbetslivsmyndigheten, ELA som ska etableras nästa år. Det är framförallt den del av mandatet som handlar om att myndigheten ska "medla och avgöra" i tvister om villkoren för till exempel utstationerade arbetare, som oroar.

På Island har Drífa Snædal nyligen valts till ny ordförande för ASÍ, som är den isländska motsvarigheten till LO. Hon är den första kvinnliga ordföranden i fackförbundets mer än 100-åriga historia.

Hon är inte orolig för vad som sker inom arbetsrätten, men påminner om att de ekonomiska konjunkturkasten ändrar sig hastigare på Island än i de övriga nordiska länderna:

- Vi är beroende av priset på fisk, turismen och aluminium. Om vi lägger till vädret och naturkrafterna så finns det ingen stabilitet på Island. Det är anmärkningsvärt att begreppet stabilitet över huvud taget finns i det isländska språket, säger hon.

Gemensamt för alla de nordiska länderna är att konflikterna verkar ha blivit mer oförsonliga. Även under Nordiska rådets session i Oslo var det i debatten om arbetslivsfrågor en krasare ton än vanligt.

Kanske både politiker och arbetsmarknadens parter kan lära sig något av konfliktlösningen bland samerna? Två forskare och en domare föreslår ett nytt medlingsorgan i rennäringen, baserat på det som kallas *soabahallan*, ett slags "evigvarande samtal", där målet är att få motparten att själv förstå vilket ansvar han eller hon har och vilka beslut som bör fattas.

Inget är heligt i debatten om den svenska modellen

De nuvarande svenska kollektivavtalen löper ut först 2020. Därför borde det normalt vara en period av lugn på den svenska arbetsmarknaden. Men debatten går högt: Stora förändringar av arbetsmarknaden kan vänta runt hörnet, beroende på vilka som bildar regering.

TEMA

15.11.2018

TEXT: GUNHILD WALLIN, FOTO: BJÖRN LINDAHL

När Stefan Löfven, statsminister i den svenska övergångsregeringen, vid en presskonferens gav uttryck för att det borde gå att kombinera flexibilitet för företagarna med trygghet för arbetstagarna, gick det mer eller mindre ett sus bland närvarande reportrar. Var uttalandet ett uttryck för en vilja att kompromissa om arbetsrätten som ett led i förhandlingarna med centerpartiet om regeringsbildningen? Eller var det helt enkelt ett sätt att locka centerpartiets Annie Lööf till förhandlingsbordet?

Anställningsskydd viktigt för LO:s stöd

LO:s Karl Petter Thorwaldsson gav genast sin syn i Aftonbladet den 2 november i en debattartikel under rubriken "Vik inte ner dig om arbetsrätten, Löfven": LO blandar sig inte

in i regeringsbildningen, men kommer inte att vika undan, när det gäller trygga jobb. Han påpekar att många av LO:s medlemmar kämpar med otrygga anställningar. "De tvingas sova med mobilen bredvid kudden och ständigt vara beredda på att ta de extra timmar som erbjuds för att ha råd med mat och hyra", skriver Karl-Petter Thorwaldsson.

Enligt hans syn finns det heller ingen anledning att försämrast anställningstryggheten genom att underlätta för arbetsgivarerna att sparka anställda. Skulle sådana försämringar av anställningstryggheten bli verkliga, skulle de drabba de som "arbetsgivarerna av något skäl anser vara besvärliga eller mindre lönsamma", skriver Thorwaldsson och summerar LO:s inställning: "Den regering som driver frågor om anställ-

ningstrygghet, schysta löner och utbyggd välfärd kan också räkna med stöd från LO.”

Stefan Löfven själv hävdade att samtalen med centerpartiet aldrig hade närmat sig förhandlingar i enskilda frågor, utan att hans uppgift varit att sondera olika alternativ till regeringsbildning genom samtal. Däremot skulle arbetsrätten kunna bli en fråga för diskussion om de båda partierna närmade sig varandra.

Exemplet visar på arbetsmarknadspolitikens roll för de svenska partierna, där ofta de borgliga partiernas argument för företagets frihet och konkurrenskraft hamnar i kollisionsskurs med framför allt socialdemokratins och vänsterns argument för anställningstrygghet.

Komplicerad regeringsbildning

Det har gått mer än nio veckor sedan svenskarnas röstade och kvar står landet med en minst sagt komplicerad regeringsbildning. Det rödgröna blocket är minimalt större än alliansen, men har ingen egen majoritet. Det har heller inte de fyra partierna som bildar den borgerliga alliansen, det vill säga moderaterna, centerpartiet, liberalerna och kristdemokraterna.

Stötestenen för alliansen är huruvida de ska söka stöd hos sverigedemokraterna, vilket centerpartiet och liberalerna gick till val på att inte göra. I veckor har det sonderats och tvistats och läget kan utan tvivel betraktas som låst. Hur lösningen ser ut vet ingen ännu, men beroende på regeringsbildning kan det få stora konsekvenser för arbetsrätten och arbetsmarknadspolitik, visar tankesmedjan Arena Idés Arbetsmarknadsrapport 2018. Arena Idé är en tankesmedja inom Arenagruppen, en partipolitiskt obunden ideell förening, som samarbetar med fackförbund, folkrörelser och företag. I Arbetsmarknadsrapport 2018 granskar journalisten och författaren Mats Wingborg samtliga partiers arbetsmarknadspolitik genom riksdagsmotioner, politiska utspel och kongressbeslut.

Sex områden där förändringarna kan ske:

Slutsatsen är att det finns stora ideologiska skillnader mellan partierna både när det gäller arbetsrätt, men också i vilken mån politikerna ska gå in och påverka till exempel löner, något som av tradition är parternas ansvar. I rapporten granskas 21 arbetsmarknadspolitiska frågor, men Mats Wingborg lyfter särskilt sex områden som kan påverkas särskilt om det blir en alliansregering och den får stöd av sverigedemokraterna.

Anställningsskyddet

En fråga där särskilt centerpartiet står långt från det rödgröna alternativet är anställningsskyddet. Centerpartiet vill att alla företag med mindre än 50 anställda helt ska slippa turordningsregler. Resten av de borgerliga partierna vill att fem personer, istället för dagens två, ska undantas från den klassiska regeln ”sist in först ut”.

Lägre ingångslöner

Partierna inom alliansen är också överens om att lagstifta om lägre ingångslöner för så kallade inträdesjobb för ungdomar och nyanlända. Sverigedemokraterna förordar visserligen lärlingsjobb, men enligt utredaren ligger inte förslagen så långt från varandra. Skulle en eventuell alliansregering driva igenom en lag med lägstalöner, är det ett ingrepp i den svenska modellen där lönerna sätts av parterna och inte politikerna. LO:s ordförande Karl Petter Thorwaldsson, skriver i Aftonbladet den 2 november att ”Parterna ska sätta lönerna, inte politikerna”. Han fortsätter: ”Under valrörelsen har vi hört politiker prata om att gå in och lagstifta om lägre löner, för att få in unga och nyanlända i arbete. Det menar vi är helt fel väg att gå. För det första skulle det få spridningseffekter och sänka lönerna även för andra grupper. För det andra är det ett direkt hot mot den fria förhandlingsrätten där fack och arbetsgivare bestämmer lönerna genom förhandlingar.” Han påpekar också att det redan finns en överenskommelse mellan fack, arbetsgivare och regering om så kallade etableringsjobb, för just nyanlända och unga som står långt från arbetsmarknaden.

Lägga ned arbetsförmedlingen?

Alla allianspartierna samt sverigedemokraterna vill avskaffa arbetsförmedlingen i sin nuvarande form och föreslår att privata aktörer sköter förmedlingen av jobb.

Fackets rätt till sympatiåtgärder

Enighet råder också mellan alliansen och sverigedemokraterna att inskränka fackets rätt till sympatiåtgärder.

Provanställningar

Fler osäkra jobb är att vänta om det blir en borgerlig regering. Gränsen för provanställningar föreslås kunna höjas från sex till tolv månader, men här bedömer utredaren att det är osäkert hur SD ställer sig. Däremot har de borgerliga partierna större acceptans för tillfälliga och tidsbegränsade anställningar än vänsterpartiet, miljöpartiet och vänstern. Det handlar bland annat om så kallade delade turer som är vanliga inom vård och omsorg och som innebär att personal jobbar morgon och kväll när behoven är som störst. Också sverigedemokraterna är emot delade turer, men har inte avsatt pengar för att lösa problemet i sitt budgetförslag.

Tidsbegränsade anställningar

En skillnad mellan blocken är också synen på tidsbegränsade anställningar, bland annat allmän visstid, som infördes under alliansregeringen 2008 och innebär en tidsbegränsad anställning, som arbetsgivaren inte behöver motivera. De borgerliga partierna har också en mer positiv syn än det rödgröna blocket på så kallade staplade visstider, bland annat vanliga inom media. De innebär att en arbetstagare kan ha tidsbegränsade anställningar under en lång följd av år och

Sverige har kritiserats av EU-kommissionen för detta. Också egenfakturerade anställningar och bemanningsanställningar ses med blidare ögon av de borgerliga partierna.

Debatt om industrins roll i lönebildningen

Men osäkerhet råder just nu inte bara i frågor som rör arbetsrätt- och arbetsmarknadspolitik. Också lönebildningen är under diskussion. Under drygt 20 år har det varit industrin som satt det så kallade "märket", vilket inneburit att industrifacken och industriarbetsgivarna har kommit överens om vilken lönehöjning som ska vara norm under avtalsperioden för alla fack.

Men modellen har hamnat i blåsväder och framförallt är de fem LO-facken Byggnads, Fastighets, Elektrikerna, Målarna och Seko, som ifrågasatt industrins löneledande roll. Också professorn i nationalekonomi Lars Calmfors, vid Institutet för Näringslivsforskning, IFN, gav sig nyligen in i debatten genom en ny rapport. Han lyfter frågan om inte "märket" kommer att fungera sämre framöver när efterfrågan på personal, bland annat inom äldreomsorgen, kommer att öka på grund av en åldrande befolkning. "Om dessa sektorer ska kunna tillgodose sina arbetskraftsbehov måste löneökningarna förmodligen bli högre än vad som passar industrin", skriver Lars Calmfors i en debattartikel i Dagens Nyheter den 28 oktober, och hävdar att fler fackförbund skulle kunna delta i förhandlingarna om märket.

Industrins parter gick genast till motangrepp, bland annat genom Teknikföretagens förhandlingschef Anders Weihe, som kallade Lars Calmfors för "husposör" till de ovan nämnda facken. Samtidigt visar en rapport från Medlingsinstitutet att bristyrken inom offentlig sektor redan haft en starkare löneutveckling än industrins märke.

En helig ko är i rörelse i den svenska avtalsmodellen. Till det kommer ideologiska skillnader mellan det borgerliga och det rödgröna blocket i synen på arbetsrätt och arbetsmarknadspolitik. Hur skillnaderna kommer att prägla de fyra kommande åren återstår ännu att se.

Politik kan true Danmarks unikke arbejdsmarkedsmodel

Regering og folketing kan underminere flexicurity-modellen ved at pille for meget ved ydelserne til arbejdsløse danskere, advarer dansk professor.

TEMA

15.11.2018

TEKST: MARIE PREISLER, FOTO AALBORG UNIVERSITET

At de nordiske velfærdsstater klarer sig godt i en global økonomi beror i høj grad på den særlige nordiske arbejdsmarkedsmodel, som lovgiverne i de nordiske lande derfor gør klogt i at værne om. Men i Danmark kan politiske reformer røkke ved modellens fundament og på sigt true velfærden.

Advarslen kommer fra en af Danmarks førende arbejdsmarkedsforskere, Per Kongshøj Madsen, professor emeritus ved Institut for Statskundskab ved Aalborg Universitets Center for Arbejdsmarkedsforskning (CARMA) og formand for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

- Der er i Danmark tegn på, at politikerne ud fra kortsigtede politiske hensyn piller ved fundamentet for arbejdsmarkedsmodellen, og det er bekymrende. Hvis der pilles for meget, kan det koste skønheden ved modellen, nemlig at vi kan forblive nordiske velfærdssamfund og klare os i den globale økonomi, siger han til Arbejdsliv i Norden.

Det er særegent ved reguleringen af de nordiske arbejdsmarkeder, at spillereglerne i langt højere grad end i mange andre lande bliver forhandlet på plads i aftaler mellem arbejdsgivere og fagforeninger uden politisk indblanding. Og en hjørnesten i det danske partssamarbejde er en enighed om to ting: Arbejdsgiverne skal have relativt let adgang til at afskedige medarbejdere sammenlignet med mange andre lande. Til gengæld skal danske medarbejdere have en rimelig økonomi, hvis de bliver arbejdsløse.

Forslidte dagpenge

Modellen kaldes derfor ofte for flexicurity-modellen, fordi den balancerer "flexibility" og "security": Fleksibilitet har arbejdsgiverne til at kunne ansætte medarbejdere og afskedige dem igen i dårlige tider. Sikkerhed har medarbejdere, der mister deres job, fordi de via arbejdsløshedsforsikringssystemet er sikret økonomisk kompensation – kaldet dagpenge – på et niveau, så de har råd til at betale deres faste omkostninger, indtil de finder et nyt job.

Men denne centrale balance mellem fleksibilitet og sikkerhed er begyndt at tippe på grund af indblanding fra regering og folketing, vurderer professoren.

- De danske dagpenge ser noget forslidte ud, efter at politikerne har gennemført økonomiske reformer, der har halveret den periode, man kan få dagpenge fra fire til to år, og dagpengesatsen er også gradvist sat ned. I 1980 fik en arbejdsløs udbetalt 63 procent af gennemsnitslønnen i industrien i dagpenge. I dag udgør dagpengene kun 47 procent af en gennemsnitsløn.

Der er udsigt til yderligere politisk lovgivning, som vil reducere arbejdsløses sikkerhed. Per Kongshøj Madsen peger på, at et kommende lovforslag vil gøre retten til at få dagpenge i Danmark betinget af, at man har boet 7 af de seneste 8 år i EU/EØS.

- Det vil indføre en form for optjeningskrav, som det allerede findes for kontanthjælp. I fagbevægelsen ses det som endnu en begrænsning af sikkerhedsnettet under arbejdsløse – denne gang for dem, som har taget sig den frihed at rejse ud af landet.

Skrækscenarie

Han vurderer, at politikernes aktuelle lovgivningstrang er dikteret af hensyn til de offentlige finanser – et ønske om at skabe luft i statsbudgettet til andre udgifter. Og af en tro på, at flere arbejdsløse kommer i arbejde, hvis de får mindre af leve af, mens de er arbejdsløse. Men det er kortsigtede hensyn, der har rykket den danske flexicurity-model tættere på kanten.

De langsigtede konsekvenser kan være skræmmende, forudser professor Per Kongshøj Madsen.

- Skrækscenariet er, at fagbevægelsen oplever, at flexicurity-modellen smuldrer og derfor kræver større sikkerhed i form af længere opsigelsesvarsler. Det vil give mindre flow og større barrierer mellem dem, som er på og udenfor arbejdsmarkedet. Vi får sværere ved at tilpasse os til skiftende internationale markedsvilkår, og det er livsvigtigt for en lille åben økonomi.

Arbejdsgivere vil blandt andet foretage flere midlertidige ansættelser for at kunne komme af med medarbejdere igen, og færre medarbejdere til turde skifte job, fordi det bliver mere sårbart at flytte sig, forudser han.

Færre ser mod nord

Per Kongshøj Madsen ser aktuelt danske lovgivere som en større trussel mod flexicurity-modellen end EU, selvom EU har en lovgivnings- og harmoniseringstradition, der på mange områder ikke harmoniserer med flexicurity.

- Det er lykkedes Danmark i nogen grad at hindre at stive EU-direktiver presses ned over os, fordi vi i høj grad implementerer regler fra EU via overenskomsterne.

Han har selv bidraget aktivt til at markedsføre flexicurity-modellen i EU men med begrænset succes, erkender han:

- Flexicurity var for år tilbage noget nyt og spændende i EU. Alle så mod Danmark og Norden. Men sådan er det ikke mere. I kølvandet på den europæiske økonomiske krise fra 2008-2012 er det blevet svært at sælge budskabet om at lave et system, hvor det er let at fyre medarbejdere, og at investere dyrt i sikkerhedsnet på arbejdsmarkedet, når økonomien er i bund, og gevinsterne først viser sig på den lange bane.

Han vurderer, at flexicurity-modellen havde en stor del af æren for, at Danmark slap gennem den økonomiske krise med færre knubs end mange andre lande. Danmark kom igennem krisen med en langt lavere langtidsledighed end de fleste andre europæiske lande, og danske unge blev ramt mindre hårdt end unge i resten af EU. Uden modellens bidrag ville arbejdsmarkedet være mere opdelt og flere stå udenfor, vurderer han.

Finska regeringen på kollisionkurs med facket

Den finska regeringens och fackens konflikt kring en omtvistad lag om uppluckrat uppsägningsskydd har lett till flera politiska strejker i Finland. Nu ser tvisten ut att vara avblåst tack vare klassiska trepartssamtal - men trepartsmodellens framtid är alltjämt oviss.

TEMA

15.11.2018

TEXT: MARCUS FLOMAN, FOTO: CATA PORTIN

Den sittande finländska regeringen har inte varit lik sina föregångare på arbetsmarknadsfronten. Center-högerregeringen med Juha Sipilä i spetsen har genomfört reformer utan att allsidigt lyssna på de centrala parterna på arbetsmarknaden. Fackrörelsen säger att det är länge sedan Finland haft en mer fackfientlig regering och tilliten mellan facken och regeringen har rört sig nära nollstrecket. Höstens stora snackis på arbetsmarknaden gäller lagen om uppsägningsskydd som regeringen motiverade med att detta skulle sänka tröskeln för företagen att anställa nytt folk.

Till en början ville regeringen underlätta för företag med mindre än 20 anställda att säga upp anställda. Efter en kritikstorm som handlade om att anställda inte borde behandlas olika baserat på vilket företag de jobbar för ändrade regeringen sitt förslag att gälla företag som har mindre än 10 anställda.

Flera förbund strejkade

Det såg länge ut att regeringen driver sina förslag utan att lyssna på facket, men efter att flera förbund gått ut i strejk

meddelade regeringen att de går med på trepartssamtal om hur lagen ska formuleras.

Nu har facken, regeringen, Finlands Näringsliv och Finlands företagare förhandlat och kommit fram till en kompromiss om lagen om uppsägningsskydd. Riksdagen har inte ännu behandlat lagen.

En annan fråga som spelade in när regeringen i slutet av oktober tog ett steg tillbaka och de stora fackorganisationerna lade strejkerna på is, var att regeringen gick med på att senare ta upp den så hårt kritiserade aktiveringsmodellen till ny behandling – i en trepartsarbetsgrupp.

Betyder det här att trepartssamtalen nu återuppstår?

- Jag skulle inte säga att trepartstanken som praxis varit helt död i Finland. Den har hållits i liv med sparlåga under den nuvarande regeringen.

Det säger lektorn i sociologi Mika Helander från Åbo Akademi, som forskat i fackrörelsen och arbetsmarknadsfrågor i Finland och globalt.

Juha Sipiläs regering har under de gångna åren i väldigt många frågor lyssnat på näringslivet och den forne företagsledaren Sipilä har upprepade gånger sagt att han vill styra Finland som ett företag.

- Trots att löntagarrörelsen inte under de senaste åren haft direkta lobbykontakter till regeringen så har de ändå mobiliserat sig och via strejker påmint om att de är en kraft som måste tas i beaktande.

Återgång till trepartsmodellen?

I viss mån tror Helander att de nya samtalen i trepartsarbetsgrupper kan vara en återgång till en trepartsmodell, men tillägger:

- Riksdagsvalet våren 2019 kommer att vara väldigt viktiga med tanke på hur trepartssamarbetet ska utvecklas på lång sikt. Om en liknande centerhögerregering skulle fortsätta skulle det finnas större risk att man börjar frånga trepartssamtalen. Det skulle vara svårt för löntagarrörelsen. Jag tror att det finns begränsningar i hur många gånger facket orkar mobilera medlemskåren till stridsåtgärder.

Mika Helander påminner om att det under de senaste tre åren uppstått flera konflikter i arbetsmarknadsfrågor där regering och fack stått på diametralt motsatt sida.

Införandet av aktiveringmodellen för arbetslösa samt det så kallade konkurrenskraftsavtalet som arbetstagarnas del gick ut på en förlängning av årsarbetstiden med 24 arbetstimmar utan ersättning. De offentligt anställda gick dessutom miste om en tredjedel av sin semesterpenning under åren 2017-2019.

Etla: "Trepartsmodellens betydelse blir mindre"

Näringslivets forskningscentral Etla har i en färsk rapport gett regeringen många plus i kanten för den sysselsättningspolitik som förts under de senaste tre åren. Enligt Etlas rapport kan upp till 50 000 nya jobb sägas vara resultatet av regeringens politik att höja effektiviteten och sysselsättningsgraden. Etla menar att det så kallade konkurrenskraftsavtalet som regeringen forcerade igenom i början av år 2016 har haft en särskilt positiv effekt.

Etlas vd Vesa Vihriälä ger däremot inga höga stilpoäng åt regering och fack gällande tvisten om sommarens och höstens heta potatis: försämringen av arbetstagares uppsägningsskydd.

- Det var en onödig eskalering av situationen om man tänker att det handlade om en förhållandevis liten reform. Det är väldigt svårt att bedöma vilken nytta denna reform kan ha på sysselsättningen – sannolikt skulle effekterna vara positiva om än begränsade.

Den viktigaste effekten torde bli att fler långtidsarbetslösa åtminstone tillfälligt kommer in i arbetslivet.

Vihriälä tror att ett försämrat uppsägningsskydd kan förbättra produktiviteten en aning.

- Jag ser det som positivt att företagen ges bättre möjligheter att säga upp arbetstagare som inte visar sig hålla måttet.

"Trepartsamarbetet hör till det förgångna"

Vesa Vihriälä på Etla har inga stora förhoppningar för trepartssamarbetets framtid i Finland. Han ser att trepartssamarbetet i det förgångna var en på många sätt fungerande modell, men inte i dagens EMU-Finland.

- Just nu ser vi förvisso en tillfällig återkomst gällande beslutsfattande i trepartsmodellen anda, till exempel i det aktuella fallet där parterna fick möjlighet att tillsammans förhandla om motiveringarna till det kommande lagpaketet om uppsägningsskyddet.

Vesa Vihriälä menar att tiden sprungit förbi trepartssamarbetet; det var under tidigare årtionden möjligt delvis tack vare att man kunde förhandla om konkurrensfrågor på nationell nivå.

- Nu är strukturomvandlingen en ständigt pågående process och den sker på företags- eller yrkesnivå. I en sådan situation fungerar en stor trepartsapparat betydligt sämre. På lång sikt tror jag att trepartsmodellen är på väg att försvagas.

Vihriälä stöder sitt argument delvis på att Finlands Näringsliv (EK) sedan våren 2016 inte längre deltar i centrala inkomstpolitiska helhetsuppgörelser, nu sluts avtalen på förbunds nivå. Näringslivet har länge flaggat för mer lokala avtal.

- På lagstiftningsnivån är det förstås möjligt att vi stundvis får se trepartsarbetsgrupper, men den stora trenden är att vi i Finland rör oss bort från trepartsmodellen så som vi lärt känna den, säger Vesa Vihriälä.

Otänkbart

Sociologen Mika Helander tror för sin del att trepartsmodellen kommer att leva kvar i en form eller annan.

- Hur starkt trepartssamtalen kommer att synas i framtiden beror mycket på de politiska maktförhållandena i statsmakten. Hela det nordiska samhällsbygget kretsar kring att folk deltar och påverkar i samhället via medborgar- och intresseorganisationer. Att denna typ av påverkande skulle försvinna, som gäller en så central fråga som arbetsmarknaden, det skulle vara oväntat - ja rentav otänkbart, säger Helander.

Den europeiska arbetsmyndigheten ELA utmanar den norska modellen

- Om det visar sig att norska kollektivavtal ska kunna överprövas av den Europeiska arbetsmyndigheten, ELA, kan det bli aktuellt att använda vetorätten Norge har i EES, säger Marianne Marthinsen stortingsrepresentant från Arbeiderpartiet.

NYHET

15.11.2018

TEXT: BJÖRN LINDAHL

Innan den ens har upprättats väcker den europeiska arbetsmyndigheten starka känslor i Norden. ELA är en del av det som kallas den sociala pelaren inom EU och ska etableras under 2019. Den ska vara operativ 2023, med 140 anställda.

- Men än så länge är det inte ens bestämt om "A:et" i ELA ska stå för Agency eller Authority, påpekade Pål Lund, från det norska Arbeidstilsynet, på ett seminarium om ELA som forskningsstiftelsen Fafo organiserade i Oslo den 12 november.

Det sägs att det är EU-kommissionens ledare Jean-Claude Juncker som personligen tryckt på för att ELA ska kallas för en myndighet och inte bara kallas en byrå.

Förordningen om en europeisk arbetsmarknadsmyndighet presenterades den 12 mars i år. En förordning är en bindande rättsakt inom EU. Den ska därför följas i alla detaljer och ha ett direkt inflytande i hela EU; till skillnad mot ett direktiv, där det räcker att målen ska uppfyllas genom nationell lagstiftning.

Eftersom Norge, Island och Liechtenstein ingår i EES, kommer den också att gälla där – om inte något av länderna använder sin vetorätt. Det är ett vapen som hittills aldrig använts, sedan EES upprättades 1994. Skälet är att EU i så fall avbryter allt samarbete inom det området.

Många arbetar i ett annat land

I förslaget till ELA skriver kommissionen att det 2017 arbetade 17 miljoner medborgare i en annan medlemsstat än den de själva hörde till. Antalet utsända arbetare ökade med 68 procent från 2010 till 2016. Dessutom pendlar 1,4 miljoner EU-medborgare över en EU-gräns och ytterligare två miljoner arbetar inom transportsektorn med att frakta varor och passagerare.

Det finns därför ett stort behov av att samordna de regler och arbetsvillkor som ska gälla.

Från Norden finns det ett stort intresse av informationsutbyte för att förhindra arbetslivskriminalitet och social dumpning. Men det är inte längre så att det huvudsakligen är en fråga om att medborgare från tidigare Östeuropa arbetar i de västliga länderna.

- Estland upplever samma sak som Norge, eftersom den brist på arbetare som uppstår i Estland på grund av arbetsmigrationen fylls med arbetskraft från länder utanför EU, till exempel från Ukraina. Därmed får Estland samma problem på sin arbetsmarknad som vi har med låga löner och arbetsvillkor, sa Pål Lund som arbetar som koordinator inom Arbeidstilsynet för det internationella samarbetet mot social dumpning.

ELA är tänkt att ha tre huvuduppgifter:

- Den ska ge information om plikter och rättigheter för gränsöverskridande arbetskraft och företag.
- Den ska främja samarbete mellan nationella arbetslivsmyndigheter. Det kan handla om att utbyta information, hjälp vid kontroller och till att genomföra gemensamma kontroller.
- Den ska medla och avgöra tvister där länderna är oeniga. Det är tillräckligt att ett av de berörda medlemsländerna önskar medling.

I debatten om ELA deltog det norska fackförbundet YS nyvalde ledare Erik Kollerud, Jan Olav Andersen, som leder EL och IT-förbundet inom LO och de två stortingsrepresentanterna Heidi Nordby Lunde, från Høyre och Marianne Marthinsen från Arbeiderpartiet.

Medlingen kontroversiell

Alla var eniga om att det är den tredje punkten i förslaget som är den problematiska: att ELA ska "medla och avgöra tvister".

- Vi säger nej till att det upprättas en myndighet, som vi ser som ett "worst-case scenario". Än så länge har vi en avvaktande inställning. Problemet är att ett organ kan ändra sig med tiden. Vi har bara en möjlighet att säga vad vi anser och det är när ELA upprättas. Det är helt uteslutet för oss att försvaga den arbetslivsmodell vi har, sa Jan Olav Andersen, från EL och IT-förbundet.

Erik Kollerud var mer positiv:

- Inom YS så anser vi att ELA behövs. Två av de tre punkterna är vi eniga om. Det finns ett behov för mer samarbete. Inom Europafacket, ETUC, är inställningen att ELA inte ska påverka samarbetet mellan arbetsmarknadens parter, sa han.

Inga sanktionsmöjligheter

- Det är uppenbart att det är medlingen som utmanar oss. Samtidigt vill vi höja standarden på arbetsmarknaden. Frågan är: Blir ELA det vi behöver? sa Heidi Nordby Lunde, som påpekade att även om det står i förslaget att ELA ska avgöra tvister om arbetslivsfrågor, så har myndigheten/byrån inte getts några sanktionsmöjligheter.

Marianne Mathiesen underströk att det fortfarande är för tidigt att se vilket mandat ELA till sist kommer att få:

- Det har redan kommit in 975 ändringsförslag till kommissionen, sa hon.

- Det är positivt om ELA innebär att de arbetstagare som faller mellan olika stolar när de arbetar i ett annat land får hjälp. Vi är inte så rädda för att det kommer ett ras av olika beslut. Det viktiga är om den norska modellen kommer att utmanas eller inte, sa hon och påpekade att i så fall är det aktuellt med ett norskt veto i EES.

EES stridsfråga inom LO

Frågan om den norska vetorätten i EES har varit en het potatis inom LO flera gånger tidigare, senast när det europeiska postdirektivet skulle tas in i den norska lagstiftningen. Hittills, under de 25 åren som EES-avtalet har gällt, har det emellertid inte kommit något beslut som gått emot Norge på arbetslivsområdet, förrän nu.

I oktober kom den slutgiltiga domen i Tariffnemnda, en partssammansatt domstol som avgör arbetsrättsliga tvister, i det som kallas "varvsstriden" i Norge. LO hade krävt att utsända arbetare ska ha samma villkor som de norska vad gäller kost och logi. Målet behandlades ända upp till högsta domstolen, som gav LO stöd för sin syn. Arbetsgivarorganisationen NHO överklagade till ESA, som är den domstol som ska kontrollera att EES-avtalet efterlevs. Där vann arbetsgivarnas argumentation. Tariffnemnda tog det i betraktning

och avgjorde att norska fackföreningar bara ställa krav som berör den del av resor, kost och logi som sker i Norge. De kan inte ställa krav om villkoren för resan till Norge.

Nya sätt behövs för att lösa konflikter i rennäringen

Det behövs ett nytt medlingsorgan som kan hantera konflikter som uppstår i samband med renskötseln. De domstolar och konfliktråd som finns passar inte in i den samiska kulturen. Förslaget kommer från två norska forskare och en domare som studerat konfliktlösning inom renskötseln i tre år.

TEMA

15.11.2018

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO: TRYM IVAR BERGSMO / SAMFOTO

- Det finns väl knappast något yrke som är så tätt knutet till en kultur som renskötseln. Men myndigheterna ser det oftast bara som en "köttproduktion" som bör industrialiseras, säger Ida Hydle, professor på Universitetet i Tromsø och anknuten till välfärdsforskningsinstitutet Nova i Oslo.

Tillsammans med docent Jan Erik Henriksen på Universitetet i Tromsø, som varit projektledare, och Knut Petterson som är domare i Indre Finnmark tingsrätt, har hon sett på 29 konflikter som berör renskötsel som verserat i norska domstolar sedan 2007, när en ny lagstiftning om renskötsel infördes.

Renskötseln är viktig bland den samiska befolkningen eftersom det också följer med ett antal rättigheter i och med att en person tillfredsställer kraven för att äga renar. Det är rättigheter som är nödvändiga för att kunna driva renskötseln. Det handlar om rätten till att jaga, fiska, använda motoriserade fordon i vissa områden och tillgång till renvaktarstugor. Det bidrar till att det är attraktivt att äga renar, även om man inte deltar i skötseln dagligen.

Samtidigt har renägarna också skyldigheter, som att se till att renarna inte betar i fel områden. I Norge är ägandet av renar personligt, men det är *siidaen* (motsvarar en svensk sameby) som har betesrättigheterna i ett visst område. En *siida* kan bestå av endast ett fåtal personer men är som regel en grupp personer som oftast är släkt med varandra.

Renskötseln är pressad

Konflikterna uppstår för att industrialisering i form av gruvor, vatten- och vindkraft, turism och klimatändringar påverkar hur renhjordarna rör sig. Medan lantbruksmyndigheterna vill att gränsdragningen mellan två *siidaer* sker på en tvådimensionell karta, fungerar inte det för renskötarna.

- Förvaltningen använder kartor, som för dem är en oproblematiserad och neutral metod. Men renägarna känner sig inte igen i förvaltningens kartor och deras terrängförståelse. För renägarna är gränsdragningarna något som bestäms av hur renarna vandrar, klimatet, snö och is, älvar, bäckar och vattnen som kan vara igenfrusna eller öppna och som varierar under årstiderna, säger Ida Hydle.

Konflikterna handlar oftast om rätten till renbete i ett visst område, men de finns på alla nivåer:

- Mellan enskilda personer: ett rättsfall handlade om ett par som hade skilts, där striden stod vem som hade rätt till renmärket som skärs in i renens öra och som berättar vem som äger renen.
- Mellan personer inom en *siida* och mellan olika *siidaer*.
- Mellan renägare/*siidaer* och myndigheter på olika nivåer. Staten var motpart, direkt eller indirekt, i konflikten i de flesta av målen.
- Mellan renägare i olika länder: renbetesavtalet mellan Sverige och Norge förnyades inte 2005. Det reglerade de svenska samernas rätt till sommarbete i Norge, och i mindre grad, norska samers rätt till vinterbete i Sverige. Därmed är den så kallade Lappkodiceillen från 1751 det enda rättsliga dokument som nu finns. Norge har ratificerat ILO:s konvention om urfolkens rättigheter, vilket Sverige inte har gjort.

Många av konflikterna drivs i tre rättsinstanser, ändå upp till Högsta domstolen och orsakar stora kostnader både i form av pengar och psykiska påfrestningar. I ett av rättsfallen var rättegångskostnaderna åtta miljoner kronor. Det handlar

om arbets- och levnadsvillkoren till 2 500 personer, enbart i Finnmark, som äger 150 000 renar, säger Ida Hydle.

Undviker konflikter

Även om samiska konflikter ofta får stor uppmärksamhet, speciellt i lokala medier, är den samiska kulturen egentligen konfliktskygg. En av personerna som intervjuats beskriver hur en *siida*-ledare nästan alltid bara talar med en annan person, det vill säga samtalen förs två och två. Men en tredje person kan närvara och förstå att samtalet också handlar om honom eller henne.

Det talas om "ett evigvarande samtal" där målet är att få motparten att själv förstå vilket ansvar han har och vilka beslut som bör fattas.

De två forskarna beskriver en del särdrag i den samiska kulturen som gör att de konfliktråd som finns idag inte fungerar:

- Det måste tas hänsyn till att kommunikationen i samiska miljöer sällan är direkt rätt-på-sak.
- När samer kommunicerar med varandra sitter de ofta sida vid sida – inte tvärs emot varandra.
- Renägare talar oftast två och två med varandra – och inte i en hel grupp som är den vanligaste metoden som det norska konfliktrådet använder
- Stormöten med många, även om de är direkt eller indirekt involverade, fungerar dåligt.
- Det fattas inte majoritetsbeslut i en *siida*.

De två forskarna föreslår därför att det upprättas ett nytt medlingsorgan som baseras på det som kallas *soabahallan* (samisk medling).

- Det behövs en ny medlingsinstans där tröskeln är låg och där medlare kan komma in snabbt, av och till också på vidda och vid rengärdet. De bör vara utbildade i samisk kultur, säger Ida Hydle. Det viktigaste är medlingskunskap: hur man bjuder in parterna till medling, hur man skapar tillit och förståelse för att det kan vara nyttigt att talas vid, hur man kan ingå avtal, även avtal om att man fortsätter att vara oeniga, men att man ändå kan mötas med ömsesidig respekt.

Alltid blandat sig i

Hur skulle det sett ut om samerna hade fått styra allt själv?

- Det är väldigt svårt att säga, för myndigheterna har aldrig låtit dem göra det sedan mitten av 1700-talet. De har alltid blandat sig i.

De mest avgörande besluten fattas när en renhjord drivits in i "gjerdet" som det kallas på norska, en inhägnad. Där sker slaktning och märkning när renarna är i gjerdet och även renskiljningen, när renarna delas upp mellan de olika ägarerna. Alla medlemmarna i en *siida* deltar och det noteras vilka renhonor som fått kalvar.

- Tidigare var renhjordarna mindre, 30-40 djur, och mer tama. Idag är renarna vildare. Det är inte lämpligt att gå in

och klappa dem när de rusar in i gjerdet. Renskötseln är ett arbete som medför många skador. Det kan vara 5 000 renar innanför stängslet. Ägarna ska hitta sina renar, och bestämma vilka som ska slaktas eller släppas ut igen, gärna efter vaccinering.

Skrivs besluten om vem som ska äga vilka kalvar ned?

- Dokumenten är renarnas öron. Det är märket som avgör, och det skrivs också noggrant ner. Märkena finns också i förvaltningens register. Själva märkningen är en ritual som är mycket betydelsefull. Renmärket är en slags förmögenhet.

Renskötarna försöker också förbättra hjorden genom att välja ut de bästa rentjurarna. De som inte ska bli avelsdjur kastreras. De gör dem fetare och renägaren tar sådana till eget kött året efter.

- Men tjurarna behövs i en renhjord, eftersom de har mer muskler än hondjuren. De kan skrapa bort snön när den är en halv meter tjock och det har blivit is på toppen. Det krävs mycket kraft till det och tjurarna har 30-40 procent mer muskler än hondjuren.

Vad har du själv lärt dig under de här tre åren?

- Jag har sett den norska och också den svenska statens neokolonialism av det samiska på nära håll, och det har fyllt mig med fasa. Jag har gjort en djupdykning i en kultur som är mer olik den norska än vad man kanske skulle kunna tro. Det är till exempel andra artighetsnormer som man måste känna till för att undvika missförstånd.

- Det är t.ex. gästens plikt att gå direkt in i huset vid ett besök. Det finns sällan någon ringklocka och dörren är aldrig låst. Inuti huset sitter husägarna och de blir sittande. Det är din plikt att berätta vad det är du önskar. Först efter hand kommer kaffe.

Bland samerna finns det också en form av odalrätt, att bara ett av barnen ärver renhjorden och märket. Men det är oftast inte den förstfödde.

- Det har varit tradition att den yngste ärver föräldrarnas renar när de inte orkar med renskötseln, och märket. Men den personen måste också passa till uppgiften och tåla att stå inom stängslet, vara med under flyttprocessen och t.ex. kunna köra scooter, säger Ida Hydle.

Drífa Snædal tar över Islands LO i en turbulent tid

Stora förändringar äger rum inom facket på Island. Den drygt 100 år gamla landsorganisationen ASÍ har nu valt ny ordförande. Den nya ledaren heter Drífa Snædal. Aldrig tidigare under ASÍ:s historia har organisationen letts av en kvinna.

PORTRETT

15.11.2018

TEXT: GUÐRÚN HELGA SIGURÐARDÓTTIR, FOTO: ARNÞÓR BIRKISSON

Drífa Snædal tar över ledarskapet inom ASÍ i en tid präglad av stora förändringar, både inom fackföreningsrörelsen och samhället. Det har ställts krav om förnyelse i ledningen på flera håll. Kraven på insyn har ökat och demokratin har blivit starkare; allt fler har blivit intresserade av att delta i det politiska arbetet. Men inom facket har man reagerat långsammare än inom politiken. Förändringarna som nu sker inom fackföreningarna, skedde redan för tio år sedan inom politiken.

Drífa Snædal menar att utvecklingen visar att facket anpassar sig till samhällets krav. Atmosfären inom rörelsen är på väg tillbaka mot den ursprungliga gräsrotsmentaliteten. Hon hoppas att arbetstagarna ska återfå intresset för att bli medlemmar i en fackförening och att demokratin inom föreningarna ska förstärkas. De som kräver förbättrad levnadsstandard vill förhoppningsvis också bli mer fackligt aktiva.

- Det är första steget på vägen, betonar hon.

Drífa tar över ASÍ-ledarskapet i ett intressant skede. Avtalsperioden på arbetsmarknaden är över inom fyra månader, både inom den privata och den offentliga sektorn på Island. Avtalskraven har i vissa fall redan presenterats och arbetsgivarna har redan sagt nej till dem. Det ser därför inte ut att bli några lätta förhandlingar i vinter. Men det är många saker som påverkar förhandlingarnas, påpekar Drífa.

Allt står inte väl till

Många islänningar går inte till läkare, eftersom det är för dyrt. Bostadskostnaderna har blivit för höga eftersom både bostads- och barnbidragen har gått ned. Drífa förklarar att den ökande köpkraften fördelats ojämnt bland befolkningen. Därför handlar lönekraven inte bara om löner och levnadsvillkor, utan också om samhällseliga projekt, till exempel byggandet av nya bostäder.

- Befolkningen anser att livsvillkoren är bristfälliga. Där kan myndigheterna komma in, säger hon.

Arbetare och handelsanställda har redan presenterat sina lönekrav inför förhandlingarna, medan hantverkarnas förbund inte har gjort det än. När alla branscher har presenterat sina krav blir det klart vilken roll ASÍ får inom förhandlingarna. Drífa förklarar att det isländska förhandlingssystemet är annorlunda än i övriga Norden. På Island tar varje fackförening hand om sina egna förhandlingar. Landsorganisationen kommer bara in i förhandlingarna om alla förbunden bestämmer att de vill det.

Ekonomi aldrig stabil

För isländska förhållanden har det kommit enorma mängder med utländska arbetstagare de senaste åren. Det är samma utveckling på Island som i andra delar av Europa. Det saknas arbetskraft och det pressar upp lönerna.

Utländska arbetstagare visar sig ibland vara villiga att arbeta för lägre löner än vad löneavtalen föreskriver. Fackföreningarna står inför "den eviga kampen mot brottslighet på arbetsmarknaden", säger Drífa.

Debatten visar att arbetsgivarna anser att arbetstagarna kräver enorma löneförhöjningar. Men Drífa lyfter fram den ekonomiska kraschen för tio år sedan när befolkningen fick utstå gigantiska lönesänkningar och kronan devalverades. Hon betonar att Island aldrig haft stabil ekonomi.

- Vi är beroende av priset på fisk, turismen och aluminium. Om vi lägger till vädret och naturkrafterna så finns det ingen stabilitet på Island. Det är anmärkningsvärt att begreppet stabilitet över huvud taget finns i det isländska språket, säger hon.

Stabilitet som målsättning är bra, enligt Drífa, som samtidigt betonar att stabiliteten måste inkludera ett välfungerande välfärdssystem, bra sjukvård och löner som familjerna kan leva på.

- Stabil fattigdom är inte ett alternativ, säger hon.

Likalönsstandarden införs som bäst just nu på Island. Drífa varnar för att standarden inte är en slutlig lösning på problemet med ojämställdhet. Kampen för lika löner för lika arbete förblir evig, anser hon.

Fackföreningarna på Island behöver inte införa likalönsstandarden, eftersom de flesta är så små. Men de flesta kommer ändå att införa likalönsstandarden, åtminstone delvis. ASÍ inför som bäst likalönsstandarden på sitt eget kontor.

I det övriga Norden är det en press mot arbetsrätten. I Finland ville regeringen till exempel försämra uppsägningsskyddet för de som arbetar i små företag. Island har enligt Drífa lyckats beskydda arbetskraftens rättigheter och det finns inga tecken på att rättigheterna försvagats.

Föredrar vänsterregering

Drífas stora intresse är politik. Hon ställer sig kritisk till ett medlemskap i EU. Hon var medlem av VG (Vänsterpartiet-de gröna) under 18 år, men lämnade partiet när VG bildade regering tillsammans med det konservativa högerpartiet Sjálfstæðisflokkurinn och centerpartiet Framsóknarflokkurinn.

- Jag litar på vissa individer inom partiet. Jag har ideologin gemensam med många partimedlemmar. Men jag hade föredragit en vänsterregering. Det hade inneburit att det blivit lättare för oss under den kommande vintern, säger hon.

Het debatt i Nordiska rådet om anställdas villkor i sjö- och luftfarten

Nordiska rådet uppmanar regeringarna att arbeta aktivt mot social dumpning inom sjöfarten. Men rådet vill inte ta något initiativ till att den nordiska luftfartspolitikens samordnas inom EU. Det blev resultatet efter en het debatt i arbetsmarknadsutskottet under sessionen i Oslo.

NYHET

01.11.2018

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO JOHANNES JANSSON/NORDEN.ORG

Att det därmed kan se ut som om Nordiska rådet stöder sjömän, men inte piloter i deras kamp för goda arbetsvillkor, var något som flera talare reagerade kraftigt emot. I omröstningen vann förslaget mot social dumpning i sjöfarten med 53 som röstade för och 14 som avstod. Förslaget om att samordna luftfartspolitikens röstades däremot ned med 38 mot 27 röster, samt en röst som avstod.

- Jag ser en tydlig tråd från debatten om sjöfarten, där de konservativa vill avstå från att rösta, till debatten om luftfarten där de vil förhindra en utredning, sa Martin Kolberg från Arbeiderpartiet i Norge.

- Kan ni förklara vad det egentligen är ni är emot och låta bli att använda skenargument?

Lönerna påverkar inte säkerheten

Nils Aage Jegsted, från Høyre, som är ordförande i arbetsmarknadsutskottet, var lika tydligt upprörd över att frågan sågs på det sättet:

- Vad det handlar om är at vi gång på gång behandlat frågan i utskottet. Någon gång måste det vara nog, sade han.

Enligt honom finns det ingenting som visar ett samband mellan lönevillkoren och flygsäkerheten. Lågprisbolag har lika hög flygsäkerhet som andra flygbolag.

- Det enda utländska språket du behöver kunna för att flyga med Norwegian är svenska. Det finns en konkurrens inom luftfarten, men det är inte social dumpning när Norwegian flyger från Alicante till andra städer i Europa. Då ska det ske till spanska och inte norska löner, sa Nils Aage Jegsted.

Det är utskottet för tillväxt och utveckling inom Nordiska rådet som behandlat frågan om social dumpning påverkar säkerheten i luftfarten. Den har bjudit in såväl flygbolag som myndigheter att redogöra för om arbetsvillkoren påverkar flygsäkerheten.

Svenska Transportstyrelsen pekade på vissa problem kopplat till "de nya affärsmodellerna":

- Bristande kontroll över underleverantörer.
- Snabba omställningar ger brister i förmågan att upptäcka risker i verksamheten.
- Kostnadspress skapar möjliga brister i flygsäkerhetskultur inom ett givet flygbolag.

Men Transportstyrelsen påpekade samtidigt att man inte har kunnat finna någon direkt koppling mellan arbetsvillkor och flygsäkerhet. Det finns olika flygledningssystem som möter upp med kontroller och rutiner som minimerar sådana risker.

Olika konkurrensvillkor

SAS ansåg ändå att det "låg i farans riktning att det kunde dyka upp incidenter i framtiden". Flygbolaget reagerade också på att länder i Mellanöstern subventionerade sina flygbolag.

Norwegian beklagade att det finns ett avtal mellan de skandinaviska länderna och Ryssland från 1956, som endast ger ett enda skandinaviskt flygbolag rätt att flyga över Ryssland österut (Sibirienkorridoren). Denna rätt innehas nu av SAS. Detta är en fråga som de gärna ser att Nordisk rådet lyfter med regeringarna.

Efter att ha hört nämnda parter i frågan, tillkännagav Konservativa gruppen, Mittengruppen och Nordisk Frihet på utskottets möte den 24 januari 2018, att man inte önskar arbeta vidare med frågan. De övriga partigrupperna reserverade sig mot det.

När det gällde sjöfarten finns det också spänningar mellan de nordiska länderna och mellan olika företag. I Norge föreslog regeringen i sin statsbudget att färjerederiet Color Line ska få registrera sig i det internationella norska sjöfartsregistret NIS. Det upprättades för att norska fartyg skulle kunna ha utländsk arbetskraft när de seglade mellan utländska hamnar. Nu vill regeringen att även färjerederierna ska ha den möjligheten.

Norsk politik påverkar danska sjöfolk

För de 700 anställda inom Color Line innebär det en risk för att de ersätts med billigare arbetskraft. Facken på det danska rederiet DFDS har också protesterat mot att konkurrensvillkoren i så fall blir olika. 1000 danska jobb inom färjerederierna är också i fara, eftersom de danska rederierna i så fall kan registrera sig i norska NIS.

Den danske näringsministern Rasmus Jarlov svarade på en fråga i Folketinget att det vore olyckligt om det blev ett kapplopp mot botten som försvagade löne- och skattevillkoren för de anställda och skapade olika konkurrensvillkor.

Han var samtidigt glad för att det norska förslaget ändrats så att det bara gäller färjetrafik som är 300 sjömil, eller mer, istället för 175 sjömil. Därmed berörs inte färjetrafiken mellan Danmark och Norge.

Ingen definition

Oenigheten mellan de nordiska parlamentarikerna handlade här inte om de är för eller emot social dumpning. Men enligt Cecilie Tenfjord-Toftby från Moderaterna i Sverige finns det ingen gemensam nordisk definition av vad social dumpning är:

- Jag motsätter mig insinuationerna om att vi har positiva åsikter om social dumpning. Vi är självklart emot det.
- Det vi är emot är att förslaget börjar i fel ände. Vi tar gärna del i den fortsatta diskussionen om detta ärende, men vi tycker att vi borde börja med att definiera de gemensamma spelreglerna samt den definition som förslaget bygger på.
- Jag tycker att det är olyckligt att ni väljer att markera på detta sätt och inte delta i arbetet, som vi rekommenderar att man ska göra, för att se över hur den sociala dumpningen kan motverkas, sa Johan Andersson, från Socialdemokraterna i Sverige.

Hur ska fler jobb skapas genom att startup-företag får bättre villkor i Norden?

- I den politiska debatten i de nordiska länderna har det inte använts särskilt mycket tid på att förstå hur nya jobb faktiskt skapas. Det är väldigt många andra frågor man använt tid på. Men jobbskapandet är helt avgörande för hur våra nordiska välfärdsmodeller utvecklas, säger Idar Kreutzer, som har utrett hur nystartade nordiska företag ska säkras riskkapital.

NYHET

30.10.2018

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

Idar Kreutzer var tidigare chef för det norska försäkringsbolaget Storebrand. Han leder nu Finans Norge, som är de norska finansbolagens intresseorganisation. Rapporten om startup-företagen ingår i en serie av strategiska rapporter som Nordiska ministerrådet beställt, där Jorma Ollila tidigare sett på det nordiska energisamarbetet och Tine Sundtoft har sett på miljö- och klimatsamarbetet.

Kommentaren – som Kreutzer själv underströk – kan uppfattas som kontroversiell. Den kom strax efter att han lämnat över sin rapport till samarbetsministrarna, när det Nordiska rådet inledde sin 70:e session i Oslo.

Ingen ny Nordisk Investeringsfond

Rapporten togs emellertid emot väl av samarbetsministrarna, enligt Kreutzer. Kanske för att den inte innebär några sto-

ra nya utgifter? Ett av de 16 förslagen från Kreutzer är att det inte bör etableras en ny Nordisk Investeringsfond. Den europeiska investeringsfonden EIF är tillräcklig, anser han.

Istället bör resurserna satsas på att nya verksamheter samarbetar så att de kan lägga in gemensamma nordiska ansökningar till EIF. De nationella fonder som stöder nystartade företag i de enskilda nordiska länderna bör också få ändrade mandat så att de kan finansiera projekt i hela Norden.

De goda nyheterna i Idar Kreutzers rapport är att finansmarknaderna i Norden stort sett fungerar bra.

- Norden är en attraktiv region för utländska investerare. Det finns mycket kompetens här och regionen hör till de mest digitaliserade i världen. Från utlandet uppfattas Norden som en enda marknad med likartade villkor, men det finns fortfarande skillnader mellan länderna. Om en investerare i Silicon Valley, till exempel, måste sätta sig in i fem olika skatteregler innebär det ett merarbete och en tröskel, säger Idar Kreutzer.

Den vanliga tech-sektorn, som handlar om olika innovativa och digitala lösningar som kan nå ut på marknaden inom relativt kort tid, har inte svårt att hitta riskkapital. Men det finns svårigheter inom andra sektorer.

- Startup-företag inom clean-, bio- och healthtech kan ha svårt att hitta finansiering i startfasen. Det beror på att de produkter som utvecklas är väldigt komplexa och har en lång tidshorisont.

Kritisk fas

En annan kritisk fas är när ett nystartat företag ska ge sig ut på marknaden.

Skillnaden mellan ett startup-företag och ett scale-up-företag är att det senare har bevisat att det har kommersiella produkter.

- Vi föreslår att det satsas på målinriktad forskning om hur de nyetablerade företagen i det stadiet bäst ska få politiskt stöd och tillgång till riskkapital i den fasen, säger Idar Kreutzer.

Skillnad mellan mål och medel

Svårigheterna att få tillgång till kapital är störst inom cleantech, som handlar om all teknik som kan bidra till att utsläppen av klimatgaser blir lägre eller att energikonsumtionen blir mindre.

- Om du ser på Cleantech så hade det en topp i investeringarna 2010. Men efter det har den sektorn haft svårt att locka till sig kapital.

- Jämför man det med det politiska målet i hela Norden om en grönare ekonomi, så är det något till eftertanke att just det områden där vi måste ha en tillväxt är det, kanske inte en "market failure", men i alla fall problem med tillgången till kapital, säger Idar Kreutzer.

*Hur många gröna jobb är det vi **inte** får på grund av den kapitalbristen?*

- Det vågar jag inte säga. Vi har inte gjort en forskningsrapport. Men i Norge talar vi om att vi måste skapa 25 000 nya jobb varje år i 40 år. Det är en miljon jobb innan 2060. En del av dessa jobb kommer i existerande verksamheter. Men en stor del måste komma genom nyetableringar. Det är därför att det här är en så central fråga.